# XONDIZA MA’DANLI MAYDONINING DIBODOM UCHASTKASINI GEOLOGIK STRATIGRAFIYASI

***Axmatov Sobir Farxod o‘g‘li***
*Termiz davlat muhandislik agrotexnologiyalar universteti.*
*Neft-gaz va konchilik ishi kafedrasi assistenti*
*Email. axmatovsobir17@gmail.com*
***Janibekov Bobir Omonovich***
*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universtituti*
*"Gidrogeologiya, muhandislik geologiyasi va petrografiyasi"*
*kafedrasi dotsenti Email. jonibekovbobur@mail.ru*
***Tolipov Jamshid G'aybullayevich***
*"OKMK"AJ "Xondiza" KB Bosh geologi*
*Email. jg.tolipov@agmk.uz*

## ANNOTATSIYA

Maqolada Xondiza ma’danli maydonining geologik tuzilishi, stratigrafik komplekslari va magmatik hosilalari yoritilgan. Kembriy metamorfik jinslari, quyi karbonning vulkanogen-cho‘kindi yotqiziqlari hamda keyingi geologik davrlar hosilalarining tarqalishi tavsiflangan. Shuningdek, ma’danlashuvning litologik va magmatik komplekslar bilan bog‘liqligi ko‘rib chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** Xondiza ma’danli maydoni, stratigrafiya, kembriy, quyi karbon, vulkanogen-cho‘kindi jinslar, magmatizm, kolchedan-polimetall ma’danlashuvi, metasomatizm, geologik tuzilish.

## АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются геологическое строение Хондизинского рудного поля, его стратиграфические комплексы и магматические образования. Описаны распространение кембрийских метаморфических пород, вулканогенно-осадочных отложений нижнего карбона и образований последующих геологических периодов. Также рассмотрена связь оруденения с литологическими особенностями пород и магматическими комплексами.

**Ключевые слова:** Хондизинское рудное поле, стратиграфия, кембрий, нижний карбон, вулканогенно-осадочные породы, магматизм, колчеданно-полиметаллическое оруденение, метасоматоз, геологическое строение.

## Asosiy qisim

Xondiza ma’danli maydonida poydevorning kembriy kristalli jinslari keng rivojlangan. Ularni karbonning vulkanogen-cho‘kindi qatlamlari va mezo-kaynozoy terrigen hosilalari qoplaydi.

**Kembriy sistemasi. Quyi bo‘lim.**

Quyi kembriy metamorfik jinslari ma’danli maydonning janubi-g‘arbiy va shimoli-sharqiy qismlarini, Xondiza daryosining chap sohili bo‘ylab hamda Gurud daryosi havzasida tashkil etadi Ular Xondiza svitasi yotqiziqlaridan iborat. Svita kvarsit gorizontlari, fillit va konglomerat qatlamchalari qatnashgan mayda, o‘rta va yirik kristalli gneys va slanetslardan tuzilgan. Kembriy yotqiziqlarining to‘liq ochilmagan qalinligi 600 m dan ortiq.

**Toshko‘mir sistemasi. Quyi bo‘lim.**

Quyi karbon jinslari ma’danli maydonning qariyb 70 foizini egallab, ostki kembriy metamorfik kompleksida burchak va stratigrafik nomuvofiqlik bilan yotadi. Ularga terrigen, vulkanogen va karbonat jinslarning tez-tez almashinishi, qatlam yotish yo‘nalishi bo‘ylab qalinlikning kuchli o‘zgarishi xos.

Quyi karbon yotqiziqlari Zoy va Vahshivar svitalariga ajratilgan.

Zoy svitasi (C1zs) maydonning janubi-g‘arbida, Maydansay va Chornova soylarining havzalarida rivojlangan (1-grafik ilova). Svitaning asosiy xususiyati ayrim gorizontlar fatsiyalari va qalinligining yotish yo‘nalishi bo‘ylab keskin o‘zgarishidir.

Zoy svitasi tagida kvars va ostki metamorfik jinslar shag‘allaridan iborat konglomeratlar yotadi. Yuqorida kislotali tarkibli tuflarning oz sonli qatlamchalari bilan gravelit, qumtosh va alevrolitlar almashinuvidan tuzilgan vulkanogen-terrigen yotqiziqlar pachkasi joylashgan.

Svita qalinligi 700 m.

Vahshivar svitasi (C1vh) ma’danli maydonning katta qismini egallaydi. U uch kichik svitaga: quyi vulkanogen-cho‘kindi, o‘rta vulkanogen va yuqori vulkanogen-terrigen kichik svitalarga bo‘linadi.

Quyi Vahshivar kichik svitasi (C1vh1) kembriy metamorfik jinslari yoki Zoy svitasi yotqiziqlarida burchak nomuvofiqligi bilan transgressiv yotadi. Uning bazal qatlamlari konglomeratlardan iborat; yuqorida riolit-porfirlarning mayda va o‘rta bo‘lakli kristalloklastik tuflari, tufoqumtoshlar, qumtoshlar hamda ohaktosh qatlamchali gravelitlar joylashgan.

Kichik svitaning yuqori qismi deyarli butun ma’danli maydon bo‘ylab kuzatiladigan tayanch birinchi «karbonat-kremniyli» gorizontdan tuzilgan. Tarkibida dolomitlar, dolomitlashgan ohaktoshlar, kremniyli tuffitlar, riolit tarkibli kul tuflari, ohakli alevrolit va qumtoshlar mavjud.

Kichik svita qalinligi — 100–400 m.

Dolomitlar, kremniyli tuffitlar va ohakli alevrolitlar amaliy jihatdan qiziqish uyg‘otadigan kolchedan tarkibli ma’dan tanalarini sig‘diradi.

O‘rta Vahshivar kichik svitasi (C1vh2) birinchi «karbonat-kremniyli» gorizontda yotib, asosan vulkanogen jinslardan tuzilgan.

Uning tagida vulkanogen pachkaning «riolitli» gorizontiga oid tuflar, lavalar va klastolavalar yotadi. Shu gorizont riolit tuflarida Xondiza maydonining asosiy sanoat ma’danlashuvi joylashgan.

Tuflar struktura-tekstura xususiyatlari jihatidan xilma-xil bo‘lib, fatsial o‘zgaruvchanligi katta. Maydonning g‘arbiy chekkasida gorizont kesimi kristalloklastik tuflardan boshlanadi. Ularda kriptodonali seritsit-kvars sement ustun bo‘lib, unga kvars va kamroq miqdorda, odatda seritsit psevdomorfozalari bilan almashingan dala shpati kristalloklastlari botgan. Yuqorida aglomeratli litoklastik tuflar yotadi; ularda 0,5–5 sm li seritsitlashgan va kvarslashgan felsitlarning dumaloq, kamroq burchakli bo‘laklari uchraydi. Ular seritsitlashgan va kvarslashgan psammitli piroklastik material bilan sementlangan. Quyi vulkanogen gorizont kesimi vitroklastik tuflardagi almashinuvchi pachka bilan tugaydi; ko‘pincha bir yo‘nalishda cho‘zilgan, 0,3–3 sm li shisha parchalari seritsit va xlorit agregatiga aylangan; kvars kristalloklastlari mayda bo‘lakli seritsitlashgan va kvarslashgan piroklastik material bilan sementlangan. Kul tuflari ham ushbu gorizontning boshqa jinslari singari kvarsli va seritsit-kvarsli metasomatitlarga aylangan. Boshqa tuf turlaridan farqli ravishda ularda yupqa relikt qatlamlilik saqlangan. Asosiy massada mikroskop ostida kvarsning nuqtaviy ajralmalari va kul zarralari bo‘ylab rivojlangan seritsit kuzatiladi. Maydonning markaziy va sharqiy qismlarida gorizont tarkibi doimiy bo‘lmay, tuflar bilan birga riolit lavalari, tufolavalari va klastolavalaridan iborat.(1-jadval.)

«Riolitli» gorizont vulkanitlarida tuffit va ohaktoshlarning siyrak qatlamchalari bilan yashil va binafsha riolit-datsit lavalari, klastolavalari, tufolavalari va tuflari yotadi. Vulkanogen gorizont qalinligi doimiy emas, 100–400 m oralig‘ida o‘zgaradi.

Ikkala gorizont qalinligi ham doimiy emas. Ma’danli maydon doirasida u yoki bu gorizont ustun bo‘lgan uchastkalar almashinuvida muayyan ritmiklik kuzatiladi.

Riolit-datsit pachkasida butun maydon uchun tayanch bo‘lgan ikkinchi «karbonat-kremniyli» gorizont yotadi. U, asosan, qalinligi bir necha metrdan 250 m gacha o‘zgaradigan ohaktoshlardan tuzilgan. Gorizontning kremniyli qismi maydonning g‘arbiy chekkasida eng aniq namoyon bo‘lgan.

Kichik svita kesimi qumtosh qatlamchalari bilan alevrolit va konglomeratlar almashinadigan pachka bilan tugaydi.

Kichik svita qalinligi — 120–700 m.

Yuqori Vahshivar kichik svitasi (C1vh3) ostki jinslar bilan «noaniq» chegaraga ega bo‘lib, odatda konglomerat va qumtoshlardan boshlanadi. Yuqoridagi gorizontlar terrigen va vulkanogen jinslar almashinuvidan tuzilgan. Ayrim joylarda ohaktosh qatlamchalari va linzalari qayd etiladi. Tuflar riolit va riolit-datsit tarkibli, ko‘proq psefitli kristallo-vitroklastikdir.

Kichik svita qalinligi — 50–600 m.

Trias sistemasi.

| Magmatizm sikli | Magmatik kompleks | Komplekslar tarkibi (A.G. Shmelev va E.D. Bezuglov bo‘yicha). | Ehtimoliy geokimyoviy ixtisoslashuv (Z.A. Yudalevich bo‘yicha) |
|---|---|---|---|
| Gersin | Janubiy Tyanshan | Lamprofirlar — xT2-3 | Aniq emas |
| | Podjur | Siyenit-porfirlar — ε, πPp<br>Siyenit-dioritli porfiritlar — ε, δπPp<br>Dioritli porfiritlar — δμPp.<br>Diabaz va diabazli porfiritlar — β-βμPp. | Pb, Zn, Cu; Fe, Mo; W, Be, F |
| | Tanxaz | Gabbro — γC1-2 | Au, Cu, Sn, Zn, Pb. Oltin-kvars-sulfidli. Kvars-polimetall |
| | Quyi-o‘rta karbon | Andezit-datsitli porfiritlar — απC1-2 | |
| | Quyi karbon | Kvarsli va kvars-dala shpatli riolit-porfirlar — λπC1<br>Granit-porfirlar — γπC1<br>Datsitli porfirlar — απC1 | Kolchedan-polimetall |
| Kaledon | Surxon | Granitlar — ɣD3 | Au - Cu Au-polimetall |
| | Angasay | Granit-gneyslar — γЄα<br>Amfibolitlar — γЄα | Aniq emas |

**Xondiza ma’danli maydoni magmatizmi sxemasi**

**1-jadval**

Trias yotqiziqlari juda cheklangan tarqalishga ega bo‘lib, faqat karbon va yura yotqiziqlari kontaktidagi ayrim ochilmalarda uchraydi. Ular qumtosh, konglomerat va boksitsimon jinslardan iborat.

Ularning qalinligi 3–10 m.

**Yura sistemasi**

Yuraning terrigen yotqiziqlari ma’danli maydonda keng tarqalib, uni g‘arb, shimoli-g‘arb va sharqdan o‘rab turadi. Ular quyi yura konglomeratlari, gravelitlari, ko‘mirli slanetslari va ko‘mirlaridan iborat.

**To‘rtlamchi sistema.**

To‘rtlamchi sistemaning bo‘shoq hosilalari allyuvial, delyuvial, prolyuvial va elyuvial yotqiziqlardan iborat. Ulardan xarsangtosh, shag‘al, dresva, chaqiqtosh, qumoq, qumloq va saralanmagan materiallar ko‘proq rivojlangan. To‘rtlamchi yotqiziqlar qalinligi 0,1–100 m oralig‘ida o‘zgaradi.

Xulosa

Xondiza ma’danli maydonining geologik tuzilishi turli yoshdagi stratigrafik komplekslar, metamorfik, vulkanogen-cho‘kindi va magmatik jinslarning o‘zaro munosabati bilan tavsiflanadi. Ayniqsa, quyi karbonning Vahshivar svitasiga mansub vulkanogen jinslar va metasomatik o‘zgarishlar polimetall ma’danlashuvining joylashishida muhim ahamiyatga ega. Ushbu geologik xususiyatlarni kompleks

o‘rganish ma’dan tanalarining shakllanish va joylashish qonuniyatlarini aniqlash hamda Dibadam uchastkasining istiqbollarini baholashga yordam beradi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

1. Badalov S.T. «Janubiy O‘zbekiston polimetall va boshqa konlarining mineralogiyasi va geokimyosi» mavzusidagi hisobot. Qashqadaryo geologiya-qidiruv ekspeditsiyasi fondlari, 1962.
2. Barishev A.N., Bendeman N.N. va boshq. «Hisor hududining O‘zbekiston qismida 1:50000 va 1:100000 masshtabli xaritalar tuzishda qo‘rg‘oshin-rux ma’danlashuvini bashoratlash uslubini takomillashtirish» mavzusidagi hisobot. Qashqadaryo ekspeditsiyasi fondlari, 1978.Beder A.B. Yangaklik oltin namoyonidagi qidiruv-razvedka hamda Surxontov va Boysuntov tog‘laridagi 1966–68-yil oltin qidiruvlari natijalari hisoboti. Qashqadaryo ekspeditsiyasi fondlari, 1969.
3. Bezuglov E.D., Kislitsin A.G. 1966–1968-yillardagi 1:50000 masshtabli geologik syomka natijalari hisoboti. Qashqadaryo ekspeditsiyasi fondlari, 1970.
4. Vidusov T.E., Golovchenko A.V., Pankratyev P.V. Xondiza partiyasining 1963–68-yillarda Chornova–Xondiza ma’danli maydonidagi qidiruv-razvedka ishlari hisoboti. TGF, Toshkent, 1969.
5. Volkodav V.A. Chinarsay oltin-kumush va polimetall ma’danli zonasining chuqur gorizontlari va chekkalarida 1979–82-yillarda mufassal qidiruvlar bajarish loyihasi. Qashqadaryo ekspeditsiyasi fondlari, 1979.
6. Volodko S.A., Korobeynikov G.N., Golovchenko A.V. va boshq. «Litogeokimyoviy namunalash natijalari bo‘yicha Xondiza ma’danli maydonidagi uchastkalarning ma’danlilik istiqbollarini baholash» mavzusining 1976–79-yillar hisoboti. Qashqadaryo ekspeditsiyasi fondlari, 1979.